

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านโสกจาน หมู่ที่ 7 ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ทางผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่างๆและเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งและระบอบการเลือกตั้ง
3. ทฤษฎีภาวะผู้นำ
4. สภาพทั่วไปของบ้านโสกจาน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนสามารถที่จะกำหนดความต้องการรวมถึงการช่วยกันร่วมมือกันในการบริหารพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในโลกปัจจุบัน

1.1 ความหมายของการเมือง

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการเมืองไว้ดังนี้

เชาวน์วัศ เสนพงศ์ (2547 : 15) ได้ให้ความหมายของการเมืองว่า คือ หัวใจของการปกครอง ประเทศ และประชาชนก็เป็นหัวใจของการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดกรอบและแนวทางของการปฏิรูปการเมืองไว้แล้ว แต่จะบังเกิดผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด มิได้ขึ้นกับการแก้ไขส่วนตัวบทกฎหมาย หรือสถาบันทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว หากขึ้นกับบทบาทพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเพื่อให้การเมืองเป็นการเมืองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงและเพื่อให้เกิด

สภาพชีวิต มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง สังคมที่สันติสุข ยุติธรรม อันเป็นจุดหมายสูงสุดของการเมืองการปกครองในทุกประเทศ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2533 : 5-6 ; อ้างถึงใน ไชยพร ตัณฑ์จิตานนท์. 2536 : 26) กล่าวว่า ในปัจจุบันมีผู้ให้ความหมาย “การเมือง” แตกต่างกันไป 2 แนวทาง คือ

แนวทางแรกเห็นว่า การเมืองเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและมีขอบเขตจำกัด แนวทางนี้จัดว่าเป็นการมองการเมืองในมุมแคบและมักจะเชื่อมโยงกิจกรรมที่เรียกว่า การเมืองกับสถาบันทางการเมือง เช่น กลุ่มอิทธิพล พรรคการเมือง รัฐสภา คณะรัฐบาล ระบบราชการ คณะทหาร การเลือกตั้ง ขบวนการปฏิวัติ เป็นต้น ดังนั้นกิจกรรมที่เป็นการเมืองจึงได้แก่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยสถาบันเหล่านี้เป็นสำคัญ กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ ผู้ที่นิยมการศึกษาการเมืองตามแนวทางนี้จะเน้นไปที่แหล่งที่มีกิจกรรมทางการเมืองเกิดขึ้น

แนวทางที่สอง ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีขอบเขตจำกัด และมีลักษณะเฉพาะ แต่เห็นว่าการเมืองเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทั่วไปและมีอยู่อย่างกว้างขวาง แนวทางนี้เห็นว่า การเมืองเป็นอันตรกิริยาสังคม (Interaction) ดังนั้นจึงมีขอบเขตกว้างขวาง นอกจากการเมืองจะมีอยู่ในสถาบันทางการเมืองแล้ว อันตรกิริยาสังคม

ภายในครอบครัว ชุมชนขนาดเล็ก สโมสร โรงงาน เหล่านี้ก็มีลักษณะที่เรียกว่า กิจกรรมทางการเมืองได้ ดังนั้นแนวทางนี้จึงเน้นไปที่กระบวนการ (Process) ของกิจกรรมว่ามีลักษณะเป็นกระบวนการทางการเมือง โดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่กิจกรรมนั้นเกิดขึ้นว่าจะเป็นการเมืองหรือองค์กรที่มีลักษณะเป็นสถาบันหรือองค์กรทางการเมืองหรือไม่

ดำรง ลัทธพิพัฒน์ (2508 : 120 ; อ้างถึงใน ไชยพร ตัณฑ์จิตานนท์. 2536 : 27) ได้ให้ความหมายของการเมืองว่า การเมืองย่อมมีอยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งที่มีมนุษย์รวมกันอยู่เป็นหน่วยการปกครอง ซึ่งอาจกล่าวเป็นหลักเบื้องต้นได้ว่า “ที่ใดมีการปกครองที่นั่นย่อมมีการเมือง”

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่าการเมืองหมายถึง การเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมการเมืองต่าง ๆ โดยมีจุดหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเลือกตั้ง การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการบริหารงานต่าง ๆ ขององค์กรหรือสถาบันทางการเมือง

1.2 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน ดังนี้
แมคคอสกี้ (McClosky. 1968 : 252 ; อ้างถึงในไชยพร ตันต์จิตานนท์. 2536 :

23) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนเป็นกิจกรรมต่างๆที่กระทำโดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกทั้งหลายที่อยู่ในสังคมได้มีส่วนร่วมกระทำร่วมกันในอันที่จะเลือกผู้นำของตน และการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง การช่วยเหลือด้านการเงิน แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง เป็นต้น ส่วนบุคคลที่มีลักษณะตรงข้าม คือ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ไม่แยแสต่อกิจกรรมการเมือง เรียกว่า “ ความเฉยเมยทางการเมือง” (Apathy)

ฮันติงตัน และ โดมิงเกซ (Huntington and Dominguez. 1975 : 33 ; อ้างถึงในไชยพร ตันต์จิตานนท์. 2536 : 23-24) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำของประชาชน ที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐ โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจ รวมทั้งการเลือกตั้ง การร่วมรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดัน การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

ไนและเวอร์บา (Nie and Verba. 1975 : 2-3 ; อ้างถึงในไชยพร ตันต์จิตานนท์. 2536 : 24) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนว่า จะต้องเป็นกิจกรรมของประชาชนเฉพาะบุคคล เป็นเรื่องของการกระทำกิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะสิทธิที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้าสามคมหรือก่อตั้งพรรคการเมือง หรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเมืองกลุ่มอื่น ๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิเกี่ยวกับการพูด การชุมนุม และการพิมพ์อย่างอิสระ และเป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาล ทั้งในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยการกระทำกิจกรรม

มิลเบรท และ โกล (Millbrath and Goel. 1977 : 2 ; อ้างถึงใน ไชยพร ตันต์จิตานนท์. 2536 : 25) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละบุคคลที่ต้องการมีอิทธิพลผลักดันหรือยอมรับสนับสนุนต่อรัฐบาลและการเมืองซึ่งไม่เพียงแต่รวบรวมบทบาทอันแข็งขันในการสร้างอิทธิพลผลักดัน

ให้เกิดผลทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมเป็นการยอมรับสนับสนุนในเชิงพิธีการด้วย ผู้ที่ยอมรับรัฐบาลก็จะแสดงออกโดยการปรับพฤติกรรมตนเองตามคำสั่ง หรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็จะพยายามต่ออิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขใหม่ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งที่เป็นการต่อต้าน เช่น การเดินประท้วง การก่อจลาจล และทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการ ในการเสียภาษีเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชน หมายถึง การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยภาคประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ การได้รับความเคารพในสิทธิชุมชน แต่มีหลักธรรมาภิบาลในการบริหารบ้านเมือง และท้องถิ่น เป็นเรื่องราวที่องค์กรทุกแห่งต้องร่วมกับภาคประชาชน สร้างสรรค์ขึ้นมา

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

สัมพันธ์ เตชะชธิก (2531: 63) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมและการพึ่งพากันของชาวบ้านว่าจำเป็นต้องเข้าร่วมกระบวนการของการพัฒนาตั้งแต่เริ่มคิดแลกเปลี่ยนความคิดในโครงการต่าง ๆ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำและดำเนินการ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่เน้นการพึ่งพาจากภายนอก

อลิน รพีพัฒน์ (2532 : 20) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา ว่าประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์หาสาเหตุ ที่มาของปัญหา การเลือกวิธีการ และการวางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินการตามแผน สุดท้าย คือ การประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำคัญในการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมพัฒนาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์และสนองความต้องการมากยิ่งขึ้น

3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยการมีส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ตลอดไป

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์ (2545 : 41- 42) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคสังคมในการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบมักจะเกิดจากสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลง หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันจะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำการตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมขึ้น

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่ง ในสถานการณ์ของกลุ่ม โดยผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าว เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่มพร้อมทั้งเกิดความรู้สึกนึกคิดร่วมในการรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วย

1.3 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2545 : 243) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละท้องที่ลักษณะการดำเนินการดังนี้

1.3.1 เป็นการทำงานที่มีคนหลาย ๆ คน มาทำงานช่วยเหลือกัน โดยแต่ละคนมีความเต็มใจและพร้อมที่จะมาร่วมกันทำงาน ไม่ใช่เป็นการมาร่วมกัน โดยบังเอิญโดยไม่ตั้งใจ

แต่เป็นการรวมกันอย่างจริงจัง จึงจะทำให้การรวมกลุ่มเพื่одำเนินการสำเร็จลุล่วงไปอย่าง ต่อเนื่อง

1.3.2 คนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องรู้ และเข้าใจเป้าหมายของการมีส่วนร่วมกัน หรือบางครั้งอาจมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายเลยก็ได้ อันจะเป็นผลให้เกิดความผูกพัน ในเป้าหมายให้สำเร็จผลตามต้องการ

1.3.3 ระหว่างการมีส่วนร่วมกันทำงานจะต้องมีการติดต่อ พูจจาแลกเปลี่ยนความคิด เห็นกันอยู่เสมอ การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มาร่วมกันทำงานเป็นสิ่งจำเป็นการทำงานจึง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารในการอำนวยความสะดวก งานต่าง ๆ ภายใต้การบริหารการปกครองของตน

1.3.4 เป็นการทำงานที่มีการแบ่งงานกันทำ การทำงานร่วมกันหลายๆคนจำเป็น จะต้องมีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะของงานทั้งนี้เพื่อให้งานแต่ละส่วนดำเนิน ไปอย่าง ต่อเนื่อง และมีการใช้ทรัพยากรกำลังคนอย่างเต็มที่ โดยจะต้องมีการตกลงกันว่าใครเป็น ผู้กระทำ ทำอย่างไรบ้าง และกำหนดเวลานัดหมายกันเมื่อไร

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจาก ความสนใจร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันและต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ ร่วมกัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้านถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของ ลูกบ้านทุกคนที่จะต้องไปใช้สิทธิ์ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อคัดเลือคนุคคลที่ ประชาชนมีความต้องการที่จะให้เข้ามาเป็นผู้นำหมู่บ้านเพื่อนำหมู่บ้านพัฒนาต่อไป

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

คณา เรื่อง โพน (2550 : 7-18) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดการเลือกตั้งไว้ว่า การ เลือกตั้ง เป็นวิธีการคัดสรรคนเพื่อเข้ามาทำกิจกรรมทางการเมือง การเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ อย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตยทางอ้อม หรือประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (Representative Democracy) เพราะเป็นกระบวนการจัดสรรตัวบุคคลที่จะไปทำหน้าที่แทนบุคคลทั่วไป ใน สถาบันนิติบัญญัติและบริการ กล่าวได้ว่าหลักการสำคัญของการเลือกตั้งประกอบด้วย

2.1.1 เป็นการทั่วไป (In General) หมายความว่าบุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นบุคคลทั่วไปที่อายุเข้าตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นคนชนชั้นใดเพศใด หรือมีฐานะทางการเงินหรือไม่ ทั้งนี้เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของทุกคน ไม่เพียงแต่เฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น

2.1.2 เป็นอิสระ (Free Voting) หมายความว่า ในการเลือกตั้งนั้น ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีอิสระอย่างเต็มที่ที่จะเลือกตัวแทนของตัวเขา ไปปฏิบัติหน้าที่ในรัฐสภา ไม่ได้ถูกขู่บังคับกดดัน ชักจูง หรือได้รับอิทธิพลใด ๆ ทั้งสิ้น เพื่อที่จะได้เจตจำนงที่แท้จริงของประชาชนแต่ละคน

2.1.3 มีระยะเวลา (Periodic Election) การเลือกตั้งจะต้องมีการกำหนดว่าการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะให้ผู้แทนที่ไปปฏิบัติหน้าที่ในรัฐสภาได้เป็นระยะเวลาที่ปี บางประเทศอาจจะเสนอเวลาให้เป็น 4 ปี หรือ 6 ปี แล้วแต่กำหนดในรัฐธรรมนูญ

2.1.4 การลงคะแนนลับ (Secret Voting) เพื่อให้ผู้ที่เลือกตั้งสามารถเลือกบุคคลที่ต้องการเข้าไปเป็นตัวแทนของตนในรัฐสภาได้อย่างมีอิสระ ไม่ต้องเกรงใจใครหรือไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของใคร ในการเลือกตั้งทุกครั้งจึงกำหนดให้แต่ละคนสามารถเข้าไปเลือกตั้งในคูหาเลือกตั้ง ได้ครั้งละ 1 คน และไม่จำเป็นจะต้องบอกให้คนอื่นทราบว่าตัวเองเลือกตั้งใคร

2.1.5 หนึ่งคนหนึ่งเสียง (One Man One Vote) ผู้ที่เลือกตั้งทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงได้เพียง 1 เสียงเท่านั้น ไม่ว่าจะมิฐานะอย่างไร หรือมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองอย่างไรก็มีสิทธิออกเสียงได้เพียง 1 เสียงเท่านั้น

2.1.6 ความบริสุทธิ์ยุติธรรม (Fair Election) ต้องมีการดูแลการเลือกตั้งไม่ให้เกิดการทุจริต ไม่ว่าจะเป็นข้อสิทธิ การเสียง การติดสินบนคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือใช้วิธีการใด ๆ ที่ทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม นอกจากนี้แล้วยังมีนักรัฐศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งเอาไว้ดังนี้

2.1.7 ทำให้เกิดการระดมมวลชนเข้าสู่กระบวนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในลักษณะของความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี

โดยทั่วไปแล้วการเลือกตั้งมีหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นแกนกลางที่ยอมรับกันทั่วไปดังต่อไปนี้

1. หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง (Freedom of Election) หมายถึง การให้ความเป็นอิสระต่อการออกเสียงเลือกตั้ง โดยมีให้มีการขู่บังคับให้การเลือกตั้งถูกบิดเบือนไปจากเจตจำนงอันแท้จริงของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (Periodic Election) หมายความว่า การเลือกตั้งจะต้องมีกำหนดเวลาไว้แน่นอน เช่น กำหนดให้มีการเลือกตั้งปกติทุก 4 ปี หรือทุก 5 ปี

3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง (Genuine Election) หมายถึง การดำเนินการให้การเลือกตั้งได้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ รัฐบาลจะต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะป้องกันมิให้มีการคดโกงในการเลือกตั้งเกิดขึ้น โดยการให้ราษฎรจัดการเลือกตั้งของตนเองให้มากที่สุด รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านการเลือกตั้งได้ เมื่อเห็นว่าการเลือกตั้งนั้นมีได้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรมอย่างแท้จริง

4. หลักการออกเสียงทั่วถึง (Universal Suffrage) หมายถึง การเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เว้นแต่กรณีที่มีข้อจำกัดอันเป็นที่รับรองกันทั่วไป เช่น ไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่เด็ก บุคคลวิกลจริต หรือมีจิตบกพร่อง

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (Equal Suffrage) หมายความว่า บุคคลที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีสิทธิคนละหนึ่งเสียง และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีน้ำหนักเท่ากัน อาจกล่าวได้ว่าวิธีการเลือกตั้งในปัจจุบันนี้สามารถแบ่งได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

การเลือกตั้งโดยตรง (Direct Election) หมายถึง การเลือกตั้งที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถใช้อำนาจของตนในการออกเสียงลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งในแต่ละตำแหน่งโดยตรง คะแนนเสียงที่ได้รับจากการออกเสียงลงคะแนนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะเป็นเครื่องชี้วัดว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดจะชนะการเลือกตั้งในครั้งนั้น ๆ

การเลือกตั้งโดยทางอ้อม (Indirect Election) หมายถึง การที่ประชาชนไปออกเสียงเลือกตั้งคณะบุคคลคณะหนึ่งเข้าทำหน้าที่เลือกตั้งแทนตน (Electoral College) เป็นการมอบหมายสิทธิในการเลือกตั้งให้แก่คณะบุคคลผู้ทำการเลือกตั้งโดยเด็ดขาด การเลือกตั้งแบบนี้ใช้ในกรณีที่เห็นว่าคณะบุคคลที่เข้าไปทำการเลือกตั้งนั้นมีสติปัญญาและความรู้ความสามารถในการใช้อำนาจของคณะได้ดีกว่า อันเป็นหลักประกันได้ว่าประชาชนจะได้ผู้แทนที่ดีที่มีความสามารถอย่างแน่นอน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

การรณรงค์หาเสียง คือ ความพยายามที่จะแจ้งบอกให้ทราบ ชักจูง และระดมอย่างเป็นระบบซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า การหาเสียงเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งที่มีความคู่กับกระบวนการเลือกตั้งอย่างแยกจากกันไม่ออก

การศึกษาการเมืองเรื่องการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นการศึกษาการแข่งขันทางการเมืองในการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งการแข่งขันอาจมีทั้งการต่อสู้ขัดแย้งร่วมมือกันทางการเมือง โดยที่ผู้สมัครจะต้องคำนึงถึงข้อได้เปรียบและเสียเปรียบต่าง ๆ ของตนเองและของกลุ่ม และสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงอีกประการก็คือ กติกาการเลือกตั้งที่จะส่งผลถึงแนวทางและแผนการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัคร เพราะหากกติกาการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไป ข้อได้เปรียบเสียเปรียบของผู้สมัครก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในประเทศไทยอาจมีความแตกต่างไปจากพฤติกรรมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย มีความเจริญในขั้นสูง เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ สวิตเซอร์แลนด์ ออสเตรเลีย ฯลฯ ดังจะเห็นได้ว่าคนไทยมีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งโดยคำนึงถึงค่านิยมทางสังคมของไทย เช่น การหาเสียงที่สอดคล้องกับค่านิยมอันเกี่ยวกับระบอบความสัมพันธ์ของ “เจ้านาย-ลูกน้อง” (Patron – client) ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู ฯลฯ การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในประเทศไทยจึงมีวิธีการต่าง ๆ มากมาย สุดแต่ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งจะใช้วิธีการหาเสียงในรูปแบบใด แต่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการหาเสียงก็มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และสามารถใช่วิธีการในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมีปัจจัยหรือส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 4 เรื่อง คือ

2.2.1 การสำรวจบริบท สภาพแวดล้อมเบื้องต้นในการเลือกตั้งครั้งนั้น ๆ

(Contextual Environment) เป็นการสำรวจขั้นต้น (Surfacing) เกี่ยวกับบริบทและสิ่งแวดล้อมของผู้สมัครในการเลือกตั้งครั้งนั้น ๆ เช่น กฎหมาย กติกา กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ เกี่ยวกับการเลือกตั้งและเทคนิคที่จะใช้ในการเลือกตั้งของตน เช่น การสำรวจคะแนนเสียงของตน โดยผู้สมัครจะต้องมีการสำรวจถึงข้อดีข้อเสียของตนเองรวมถึงประเมินฐานเสียงของตนว่ามีเท่าใด ประมาณการคะแนนที่จะต้องได้เพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง โดยมีคะแนนประเภทที่สำคัญที่สุดคือ “คะแนนจัดตั้ง” ซึ่งผู้สมัครจะต้องประเมินว่าจะต้องรวบรวมคะแนนจัดหา

เท่าใดจึงจะชนะการเลือกตั้ง ซึ่งวิธีหนึ่งที่นิยมใช้ในการรวบรวมคะแนนเสียงจัดหา คือการประเมินจากหัวคะแนนในสังกัดของคนที่อยู่ในชุมชนว่าจะสามารถจัดหาคะแนนจากชุมชนได้เท่าใด จะต้องจัดหาเพิ่มในท้องที่อื่น ๆ อีกหรือไม่นอกจากพยายามจะรู้จักตนเองแล้ว ผู้สมัครจะต้องพยายามรู้จักคู่ต่อสู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน เช่น รู้ว่าใครเป็นคู่แข่งของตน พรรคพวก ผู้สนับสนุนคู่ต่อสู้เป็นใคร ฐานเสียงของกลุ่มอยู่ที่ไหนเพื่อจะได้วินิจฉัยว่าจุดใดที่เราจะมีโอกาสเข้าไปแย่งชิงคะแนนเสียงหรือจุดใดที่เราควรปล่อยไปจะได้ไม่ต้องเสียเงินและเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ รวมถึงต้องวิเคราะห์จุดแข็ง-จุดอ่อนของคู่แข่งเพื่อกำหนดการแข่งขัน โดยเริ่มจากจุดอ่อนของคู่แข่ง

2.2.2 การจัดองค์กรบริหารการหาเสียง (Campaign Organization) และยุทธวิธีที่ใช้ในการหาเสียง ในหัวข้อนี้ คือ

การจัดองค์กรบริหารการหาเสียง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการกำหนดประสิทธิภาพของการหาเสียง คือ องค์กรหาเสียงของผู้สมัคร ยิ่งเขตเลือกตั้งกว้างและผู้แข่งขันมีมาก องค์กรการหาเสียงยิ่งมีความจำเป็นมากเท่านั้น การจัดองค์กรบริหารปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอยู่ของผู้สมัครหรือผู้ใกล้ชิดกับผู้สมัคร เพื่อให้เกิดประโยชน์และเอื้ออำนวยให้ผู้สมัครบรรลุเป้าหมายแห่งชัยชนะในการเลือกตั้ง โดยทั่วไปแล้วในองค์กรจะประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ คือ 1) งานวางแผน 2) งานประชาสัมพันธ์ 3) งานหาเสียงในพื้นที่ 4) งานข่าวและการประเมิน 5) งานเสียบังและการต้อนรับ 6) งานการเงินและธุรการ

2.2.3 กลุ่มเป้าหมายในการรณรงค์หาเสียง (Target) ในการรณรงค์หาเสียงทุกครั้งเป้าหมาย คือ ต้องการระดมผู้ที่สนับสนุนผู้สมัคร ไปลงคะแนนให้ผู้สมัครคนนั้น ๆ แต่หลายครั้งการรณรงค์หาเสียงก็มีเป้าหมายเพื่อ โน้มน้าวหรือชักจูงให้ประชาชนที่ยังไม่ได้ตัดสินใจในเลือกใครหรือประชาชนที่ให้กาสนับสนุนฝ่ายตรงข้ามให้กลับมาสนับสนุนตนเอง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งไม่จำเป็นจะต้องตั้งเป้าหมายว่าจะต้องได้คะแนนเสียงทั้งหมดในเขตเลือกตั้ง เพราะวิธีการนี้ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก แต่ทรัพยากรของผู้สมัครแต่ละคนมีจำกัด ผู้สมัครจึงต้องใช้ทรัพยากรนั้นสร้างคะแนนเสียงให้อยู่ในระดับที่เพียงพอที่จะชนะการเลือกตั้งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เราสามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมายหรือประชากรเลือกตั้งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. จำแนกตามชนชั้นของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การศึกษาเรื่องชนชั้นของประชาชนเป็นสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์การเมืองได้จำแนกขึ้น โดยใช้ศึกษาการเมืองในภาพรวม

มากกว่าจะเฉพาะเจาะจงลงไปประเด็นอื่น ๆ แต่เราก็สามารถนำมาปรับใช้กับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งได้ เพราะเศรษฐศาสตร์การเมืองได้แบ่งประชากรโดยใช้รายได้ ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ ฯลฯ ซึ่งเท่ากับเป็นการจำแนกความต้องการของคนกลุ่มต่าง ๆ ออกมาเป็นการง่ายที่นักการเมืองแต่ละคนจะ ใช้ยุทธศาสตร์ และยุทธวิธีให้เหมาะสมแก่คนแต่ละกลุ่ม

2. จำแนกตามฐานเสียง จำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

2.1 ที่สนับสนุนผู้สมัครคนนั้น ๆ เป็นกลุ่มที่ผู้สมัครมั่นใจว่าจะต้องลงคะแนนเสียงให้ตนอย่างแน่นอน

2.2 ผู้ที่ยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะเลือกใคร เป็นกลุ่มที่ผู้สมัครจะต้องพยายามใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ แย่งชิงคะแนนเสียงจากคนในกลุ่มนี้ และมักจะพบว่ากลุ่มนี้มีক্তিอำนาจมากที่สุดและหลาย ๆ ครั้งกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่ตัดสินใจว่าใครจะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง

2.3 ผู้สนับสนุนฝ่ายตรงข้าม

2.2.4 ห้วงเวลาการรณรงค์หาเสียง ห้วงเวลาการรณรงค์หาเสียงนับเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะบอกให้ผู้สมัครรู้ว่าช่วงใดควรใช้ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีใด เข้มขันมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพราะการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมิได้เกิดขึ้นในทุกวัน แต่มีเฉพาะบางห้วงเวลาเท่านั้นนอกจากนั้น ห้วงเวลาในการรณรงค์หาเสียงก็ยังมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เพราะห้วงเวลาที่ต่างกันยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี การจัดองค์การหาเสียง กลุ่มเป้าหมายอาจแตกต่างกันด้วย (คณาธิปไตย โพน. 2550 : 7-18)

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ซึ่งก็คือการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น โดยตรง ศึกษากรณีบ้านโสกจานหมู่ที่ 7 ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู และการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมาใช้มาใช้เป็นกรอบในการอธิบายถึงกระบวนการทางการเมืองภายในการเมืองระดับหมู่บ้านที่แสดงออกผ่านการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน การต่อสู้แข่งขันกันของผู้สมัครโดยวิธีต่าง ๆ นั้น จะเป็นเครื่องชี้วัดทิศทางในการพัฒนาการเมืองในระดับหมู่บ้านและที่สำคัญที่สุดคือ เป็นการปูพื้นฐานประชาธิปไตยจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับประเทศ อันเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยตามแนวทางที่เหมาะสมและถูกต้องต่อไป

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำ

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพของผู้นำ หมู่บ้านที่ดี และจะทำให้ผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชามีความเคารพนับถือและศรัทธาในตัวผู้นำ อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานร่วมกันเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

3.1 ความหมายของผู้นำ (Leader)

ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์การ ทั้งนี้ เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผนงาน สรรหาและพัฒนา บุคลากร สั่งการ ควบคุม และควบคุมให้บุคลากรขององค์การปฏิบัติงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (เสาวนิต เสาธานนท์. 2542 : 1)

คำว่าผู้นำ (Leader) กับผู้บริหาร (Manager) มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันเนื่องจาก ผู้นำเป็นตำแหน่งทางการบริหาร ที่มีอำนาจหน้าที่ในองค์การ แต่แต่ละคนอาจจะแสดงบทบาท ภาวะผู้นำตามตำแหน่งของเขาในองค์การ ผู้นำบางคนอาจไม่ได้เป็นผู้บริหาร และผู้บริหาร หลาย ๆ คนอาจไม่ได้เป็นผู้นำ (Robbins. 1991 ; อ้างถึงใน ดวงใจ นิลพันธุ์. 2543 : 10) ซึ่ง ผู้นำอาจจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งที่เป็นทางการ เช่นกรรมการผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ หัวหน้างาน หรือหัวหน้ากะ เป็นต้น แต่บางครั้งผู้นำของกลุ่มอาจจะเป็นบุคคลที่ไม่ได้มี สถานะหรือตำแหน่งที่เป็นทางการก็ได้ (มัลลิกา ดันสอน. 2544 : 47) จึงได้มีการให้ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้หลากหลาย ดังนี้

ธรรมรส โชติกุลธร (2524 :131) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ (leader) หมายถึง บุคคลซึ่งถูกแต่งตั้งขึ้นมาหรือได้รับการยกย่องขึ้นมาเป็นหัวหน้า มีความสามารถในการ ปกครองบังคับบัญชาและอาจชักพาผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางดีหรือชั่วก็ได้

กวี วงศ์พุด (2535 :14-15) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้เป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้ที่มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่มมี อิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง
2. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำ กลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายที่ วางไว้ แม้เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอก กลุ่มนอกทางด้วย
3. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของ กลุ่ม ซึ่งเป็นไปโดยลักษณะทางสังคมมีดีของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดงพฤติกรรม

ของผู้ นำได้

4. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะ คือสามารถสอดแทรกอิทธิพล บางอย่างอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม ได้มากที่สุด

5. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มี ส่วนร่วมและเกี่ยวข้อง โดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

จากความหมายผู้นำที่ได้ให้คำจำกัดความไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้นำคือ บุคคลที่มี อิทธิพลให้บุคคลอื่นทำงานประสบความสำเร็จ คอยช่วยเหลือและแนะนำกลุ่มให้ปฏิบัติงาน ได้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งผู้นำมีความหมายครอบคลุมไปถึงหัวหน้างาน ค่าย

3.2 ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญขององค์การทุกองค์การ เนื่องจากผู้นำถือได้ว่าเป็นหลักที่มีความสำคัญยิ่งต่อหน่วยงาน ต่อผู้บังคับบัญชาและต่อผลงานเป็นส่วนรวม คุณภาพและคุณลักษณะของผู้นำมีผลสะท้อนต่อการปฏิบัติงานและผลงานขององค์การ หรือหน่วยงานแต่ละแห่งเป็นอันมาก (อรุณ รักธรรม, 2527 : 118) ศัพท์คำว่า “ภาวะผู้นำ” นี้ มีผู้ เรียกชื่อต่าง ๆ กันไป เช่น “ผู้นำ” “ความเป็นผู้นำ” “ภาวะผู้นำ” “ประมุขศิลป์” เป็นต้น (สร้อย ตระกูล ทิวยานนท์, 2541 : 253) ซึ่งได้มีการให้ความหมายของภาวะผู้นำแตกต่างกัน ดังนี้ (พยอม ประเสริฐ, 2534 : 196) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้นำ) ใช้อิทธิพลและอำนาจของตนกระตุ้นชี้นำให้บุคคลอื่น (ผู้ตาม) มีความกระตือรือร้น เต็มใจทำในสิ่งที่เขาต้องการ โดยมีเป้าหมายขององค์การเป็นจุดหมายปลายทาง

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2540 : 103) ให้ความหมายของคำว่า ภาวะผู้นำ ว่าหมายถึง กระบวนการของการใช้อิทธิพล โดยไม่บังคับในการที่จะควบคุมและประสานงานกิจกรรม ของสมาชิกกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย

เสาวนิต เสาธานนท์ (2542 : 4) ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า คือกระบวนการที่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่า พยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดัน ให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจ และกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่างๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์การเป็นเป้าหมาย (เสนาะ ดิยาวี, 2543 : 182) เสนอความหมายโดยทั่วไปของคำว่าภาวะผู้นำ คือความสามารถ ที่มีอิทธิพลต่อคนอื่น ซึ่งจะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือเป็นกระบวนการในการกระตุ้นบุคคลอื่นให้ทำงานหนัก จนประสบความสำเร็จ

จากความหมายของคำ ว่าภาวะผู้นำ ข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการหรือวิธีการซึ่งบุคคลสามารถชักจูง โน้มน้าว เปลี่ยนแปลง การกระทำของบุคคล และกลุ่มให้ไปสู่เป้าหมายตามที่เขาคต้องการ

3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ (Leadership Theory) การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมของผู้นำ ตลอดจนสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำ ล้วนแต่มีประโยชน์ต่อผู้บริหารและต่อผู้เป็นสมาชิกในอันที่จะเข้าใจ และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเอง (สัญญา ศิริโรจน์. 2541 : 16) นักวิจัยและนักวิชาการ ได้พัฒนาทัศนคติการเป็นผู้นำหลายทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล ซึ่งสามารถแบ่งกว้าง ๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory of Leadership) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เป็นยุคที่มีความเชื่อว่าคุณลักษณะที่เฉพาะหรือคุณลักษณะทางกายภาพและบุคลิกภาพมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของผู้นำ กล่าวคือคนที่เป็ผู้นำจะมีลักษณะแตกต่างจากคนที่ไม่ใช่ผู้นำบนพื้นฐานของคุณลักษณะส่วนบุคคล ทฤษฎีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้นำสามารถแบ่งออกได้เป็นคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพทั่วไป และคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับงาน ซึ่งแบ่งเป็น 5 ด้านกว้าง ๆ ดังนี้ (สมยศ นาวิการ. 2546 : 162-164)

1) คุณลักษณะทางร่างกาย เช่น อายุ ส่วนสูง รูปร่าง และน้ำหนัก มีหลาย ๆ คนเชื่อว่าผู้นำควรจะเป็นชายรูปร่างสูงใหญ่ เสียงทุ้ม แต่ก็มีผู้นำบางท่านในประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะที่ตรงกันข้ามคือ มีรูปร่างเล็ก เช่น ทูแมน คานธี นโปเลียน ซึ่งค่อนข้างขัดแย้งกันจึงเป็นไปได้ว่ายังมีปัจจัยอื่นที่จะทำให้เป็ผู้นำที่มีประสิทธิภาพได้

2) ภูมิหลังทางสังคม เช่น การศึกษา สถานภาพสังคมและความคล่องตัวจากการศึกษาสรุปว่า 1) สถานภาพทางสังคมที่สูงย่อมได้เปรียบกว่า 2) สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมที่ต่ำก็สามารถก้าวไปสู่ตำแหน่งระดับสูงได้ 3) ผู้นำในปัจจุบันมีการศึกษาคิดว่าเมื่อก่อน

3) สติปัญญา มีการศึกษาหลายอย่างที่ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่าง สติปัญญากับความเป็นผู้นำ ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้นำจะมีคุณพินิจ ความเด็ดขาด ความรู้ที่เหนือกว่า และคำพูดที่คล่องแคล่วกว่า

4) บุคลิกภาพ การวิจัยที่ตรวจสอบบุคลิกภาพเสนอแนะว่าผู้นำ ที่มีประสิทธิภาพจะมีความตื่นตัว ความเชื่อมั่นในตนเอง และความซื่อสัตย์

5) คุณลักษณะทางงาน การวิจัยที่พิจารณาคณะคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับงาน

เสนอแนะว่าผู้นำมีความต้องการความสำเร็จ ความรับผิดชอบที่สูง ความคิดริเริ่มและการมุ่งงานที่สูง ผลลัพธ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่มีแรงจูงใจที่สูงและความต้องการความสำเร็จของงาน

การศึกษาทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำนี้ประสบความสำเร็จเพราะไม่อาจชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะใด ๆ ที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างชัดเจนและแน่นอน (Vroom, 1976 ; อ้างถึงใน มยุรี รังสีสมบัติศิริ, 2530 : 14) นอกจากนี้ ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าคุณลักษณะใดที่จำเป็นอย่างแท้จริงในสถานการณ์ของภาวะผู้นำ (รังสรรค์ประเสริฐศรี, 2544 : 45) นักวิจัยจึงได้เริ่มศึกษาพฤติกรรมของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ โดยจะพิจารณาว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพนั้นกระทำอะไรบ้าง มอบหมายงานอย่างไร ติดต่อบุคลากร จูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างไร (สมยศ นาวิการ, 2525 : 410)

3.3.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral Theory of Leadership) ทฤษฎีพฤติกรรมผู้นำเป็นทฤษฎีที่มีผู้สนใจให้การศึกษาอย่างแพร่หลาย หลังจากนักวิชาการไม่ประสบความสำเร็จการศึกษาทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำทำให้นักพฤติกรรมศาสตร์ค้นคว้าที่จะศึกษาพฤติกรรมของผู้นำที่เกิดขึ้นจริง เป็นเวลานานที่บุคคลยึดอยู่กับทฤษฎีที่ว่า “ผู้นำจะถูกกำเนิดไม่ใช่สร้างขึ้นมา” ต่อมาปรัชญาได้กลายเป็น “ผู้นำถูกสร้างขึ้นไม่ใช่โดยกำเนิด” (สมยศ นาวิการ, 2546 :167) การศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมประกอบด้วย

1) การศึกษาของมหาวิทยาลัย Michigan (Behavioral Theory of Leadership: Michigan Studies) นักวิชาการของมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมของผู้นำ โดยพยายามจะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของพฤติกรรมที่จะทำให้ผู้บริหารมีมีประสิทธิภาพหรือเกิดความล้มเหลว ซึ่งได้แบ่งรูปแบบพฤติกรรมของผู้นำออกเป็น 2 ประเภทคือ (ภาวิวัฒน์ พันธุ์แพ, 2546 : 44)

1.1) พฤติกรรมแบบเน้นงาน (Job-Centered Behavior) ผู้นำจะเน้นการควบคุมการทำงาน การวางแผน การจัดเวลาในการทำงาน การจัดสรรทรัพยากรสำหรับการทำงาน และการวางแผนเป้าหมายของการทำงาน

1.2) พฤติกรรมแบบเน้นคน (Employee-Centered Behavior) ผู้นำจะให้ความสำคัญสนับสนุนต่อผู้ใต้บังคับบัญชา แสดงความเชื่อมั่นในตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา แสดงท่าทีที่เป็นมิตรและให้เกียรติ ยอมรับว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน

2) การศึกษาของมหาวิทยาลัย Ohio State (Behavioral Theory of Leadership: Ohio State Studies) นักวิชาการของมหาวิทยาลัย Ohio State ได้ทำการศึกษาข้อมูลเชิงพฤติกรรมของผู้บริหารหลาย ๆ คน โดยเก็บข้อมูลจากการรายงานการสังเกตและจากการใช้แบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำที่เรียกว่า LBDQ (Leadership Behavior Description Questionnaire) แล้วนำมาวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) ตามวิธีการทางสถิติ และสรุปผลการศึกษาได้ว่า พฤติกรรมการบริหารของผู้บังคับบัญชาประกอบด้วยมิติ 2 มิติ คือ (สมศักดิ์ บุญยะกนิษฐ์: 2545 : 26)

2.1) มิติการริเริ่มโครงสร้าง (Initiating Structure) หมายถึง พฤติกรรมผู้นำที่มีการสร้างรูปแบบระบบและขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ดี เพื่อให้งานสำเร็จพร้อมทั้งได้คุณภาพและปริมาณ

2.2) มิติความเอื้ออาทร (Consideration) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงสัมพันธภาพอันดีต่อกันระหว่างผู้นำและผู้ร่วมงาน มีความเอื้ออาทร มีความไว้วางใจ ยกย่องนับถือซึ่งกันและกัน มีความรักใคร่กลมเกลียวระหว่างผู้นำและผู้ร่วมงาน

3) การศึกษาของมหาวิทยาลัย Iowa (Behavioral Theory of Leadership : Iowa Studies) มหาวิทยาลัยไอโอวา ได้ทำการทดลองและสังเกตผลกระทบของรูปแบบความเป็นผู้นำ 3 อย่าง ได้แก่ เผด็จการ ประชาธิปไตย และเสรีนิยม ซึ่งพบความแตกต่างของรูปแบบทั้งสาม ดังนี้ (สมยศ นาวิกาน. 2546 : 168)

3.1) ผู้นำแบบเผด็จการ จะทำการตัดสินใจเพื่อกลุ่มของพวกเขาเอง และติดต่อสื่อสารการตัดสินใจดังกล่าวไปยังสมาชิกของกลุ่ม

3.2) ผู้นำแบบประชาธิปไตย จะเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในกลุ่มตัดสินใจในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อพวกเขา

3.3) ผู้นำแบบเสรีนิยม จะให้กลุ่มมีอิสระอย่างเต็มที่ โดยจะคอยหาสิ่งอำนวยความสะดวกและช่วยตอบคำถามเมื่อมีข้อสงสัยเท่านั้น

3.3.3 ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Contingency Theories of Leadership) นักวิจัยเริ่มยอมรับข้อจำกัดของทฤษฎีเชิงพฤติกรรมและได้เริ่มต้นปรับปรุงและพัฒนาวิธีการศึกษาความเป็นผู้นำขึ้นมา โดยจะมุ่งทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงสถานการณ์ที่ซับซ้อนมากขึ้นทฤษฎีนี้กล่าวว่าความเป็นผู้นำ ที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับสถานการณ์บางสถานการณ์แบบความเป็นผู้นำอย่างหนึ่งอาจจะดีที่สุด ภายใต้สถานการณ์อื่นแล้ว แบบความเป็นผู้นำอีกอย่างหนึ่งอาจจะดีที่สุด (สมยศ นาวิกาน. 2546 : 184-185) การศึกษาเชิงสถานการณ์จะประกอบไปด้วย

1) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ Fiedler (Contingency Theories of Leadership: The Fiedler Contingency Model) Fiedler ได้ศึกษาความสัมพันธ์กันระหว่างรูปแบบพฤติกรรมของผู้นำและสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยมากที่สุดต่อความสำเร็จ ผู้นำจะมีประสิทธิภาพถ้าบุคลิกภาพของผู้นำเหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งบุคลิกภาพของ Fiedler นี้วัดได้โดยแบบสอบถามที่เรียกว่ามาตราส่วน LPC (The Least Preferred Coworker (LPC) Scale) ที่ Fiedler สร้างขึ้นในปี 1967 มาตราส่วน LPC สามารถแบ่งบุคลิกภาพของผู้นำออกเป็น 2 แบบคือ (Fiedler. 1967 ; อ้างถึงใน สมศักดิ์ บุญยะกนิษฐ. 2545 : 34-35)

2) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ Hersey and Blanchard (Contingency Theories of Leadership: Hersey and Blanchard Situational Leadership Theory) Hersey and Blanchard ได้พัฒนาแบบจำลองความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ ซึ่งเป็นการแบ่งรูปแบบพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 2 แบบ คือ (Hersey and Blanchard. 1988 : 177-179 ; อ้างถึงใน สมศักดิ์ บุญยะกนิษฐ. 2545 : 27)

2.1) ลักษณะเน้นงาน (Task Oriented) ผู้นำจะเป็นผู้บอกให้
ผู้ใต้บังคับบัญชาว่าจะต้องทำอะไร อย่างไร ที่ไหนและเมื่อไร

2.2) ลักษณะเน้นความสัมพันธ์ (Relationship Oriented) ผู้นำจะรับฟัง
มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และให้ความสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาและจากการ
ผสมผสานกันระหว่างพฤติกรรมของผู้นำที่มุ่งงานและพฤติกรรมที่มุ่งความสัมพันธ์จะทำให้
เกิดรูปแบบพฤติกรรม 4 แบบ ได้แก่ (สมยศ นาวิกาน. 2546 : 195)

2.2.1) การสั่งงาน (Telling) (มุ่งงานสูง มุ่งความสัมพันธ์ต่ำ) ผู้นำ
จะระบุนงานของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างละเอียด อธิบายถึงสิ่งที่จะต้องทำ รูปแบบนี้จะใช้ได้ผลดี
เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เต็มใจและไม่สามารถปฏิบัติงานได้

2.2.2) การชักจูง (Selling) (มุ่งงานสูง มุ่งความสัมพันธ์สูง) ผู้นำ
จะสั่งงานและจะสนับสนุนความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย จะใช้ได้ดีเมื่อ
ผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มใจทำงานแต่ขาดทักษะ

2.2.3) การมีส่วนร่วม (Participating) (มุ่งงานต่ำ มุ่งความสัมพันธ์
สูง) ผู้นำจะเน้นการสื่อสารและให้การสนับสนุน จะใช้ได้เหมาะสมเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาเริ่มมี
ทักษะแต่ขาดความมั่นใจ

2.2.4) การมอบหมายงาน (Delegating) (มุ่งงานต่ำ มุ่งความสัมพันธ์
ต่ำ) ผู้นำจะคอยบอกแนวทาง จะเปิด โอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานให้สำเร็จด้วยตัวเอง จะ
เหมาะกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความสามารถและเต็มใจปฏิบัติงาน

3) ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ Martin and House (Contingency Theories of
Leadership: Path-Goal Theory) ทฤษฎีเชิงเส้นทาง-เป้าหมาย (Path-Goal Theory) ถูก
พัฒนาขึ้น โดย Robert and House ซึ่งมีแนวทางมาจากทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy
Theory) ในเรื่องการจูงใจ (Motivation) เป็นแนวคิดที่ว่าผู้นำสามารถส่งผลต่อความพึงพอใจ
ในการทำงาน สร้างแรงจูงใจในการทำงานและผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา
ทฤษฎีนี้จะพิจารณาอยู่บนหลักการ 2 ประการคือ (House, 1989 ; อ้างถึงใน เบลูจพร ภาสดา,
2547 : 33)

3.1) พฤติกรรมของผู้นำจะเป็นการกระทำเพื่อสร้างความพึงพอใจ
ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อเห็น โอกาสที่จะกระทำ ได้ หรือเป็นผู้สร้างโอกาสให้พนักงานเกิด
ความพึงพอใจ ได้อินาคค

3.2) พฤติกรรมของผู้นำจะช่วยสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้เกิด
การทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยการเป็นผู้ฝึกสอนหรือเป็นผู้ให้รางวัลเมื่อพนักงานทำงานมี
ประสิทธิภาพตามที่วางไว้

บุคคลจะถูกจูงใจถ้าพวกเขามีความเชื่อว่าการพยายามของพวกเขาจะนำไปสู่
ความสำเร็จที่ของงานที่ได้รับมอบหมาย และถ้าพวกเขาเชื่อว่าการสำเร็จของงานจะทำ
ให้ได้รับรางวัลที่คาดหวังไว้ ดังนั้นหน้าที่การจูงใจของผู้นำคือการเสนอรางวัลที่น่าดึงดูดใจ
โดยมีการให้แนวทางที่เป็นเส้นทางไปสู่รางวัลเหล่านี้ด้วยการระบุพฤติกรรมที่จะบรรลุ
เป้าหมายอย่างชัดเจน และจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมาย (สมยศ นาวิการ, 2546 :
197) ผู้นำในแนวคิดนี้จะเลือกแบบของพฤติกรรมมาดำเนินการให้สอดคล้องกันสถานการณ์
ได้โดยคำนึงถึงว่าจะต้องใช้พฤติกรรมที่ผู้ใต้บังคับบัญชามอบรับและเกิดความพอใจ และ
พฤติกรรมนั้นช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งในการชี้แนะ การสนับสนุน
และการให้รางวัลเพื่อให้เกิดการทำงานที่ดี (วิชัย โสสุวรรณจินดา, 2546 : 83) ทฤษฎีนี้มีได้ระบุ
ว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดจะต้องมีลักษณะของผู้นำแบบใดแบบหนึ่ง บุคคลเดียวสามารถเป็น
ผู้นำทั้ง 4 แบบได้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ต่างกันออกไป (สุพิณ เกชาอุปต์, 2546 : 157-
158) ซึ่งภาวะผู้นำทั้ง 4 แบบ ตามทฤษฎีเชิงเส้นทาง-เป้าหมาย (Path-Goal Theory) ของ
Robert and House มีดังนี้

1. ภาวะผู้นำแบบบงการ (Directive Leadership) หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของผู้นำที่ถือความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก ไม่ให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บอกสิ่งที่ตนต้องการและแนวทางการทำงานที่เฉพาะเจาะจง สิ่งที่จะต้องทำและทำอะไรบ้าง เช่น ตารางการทำงาน มาตรฐานของผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ พร้อมทั้งแน่ใจว่าผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจในบทบาทของตนเองและกฎเกณฑ์ในการทำงานอย่างชัดเจน

2. ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน (Supportive Leadership) หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของผู้นำที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม โดยแสดงความสนใจต่อความต้องการและความเป็นอยู่ของผู้ใต้บังคับบัญชา และปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอภาค ตลอดจนพยายามสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นกันเองในการทำงาน และมีความเห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างแท้จริง

3. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) หมายถึงลักษณะพฤติกรรมของผู้นำที่ส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในวางแผนงานและการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้คำแนะนำแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ก็ยังสงวนหน้าที่ในการตัดสินใจไว้ที่เขา

4. ภาวะผู้นำแบบมุ่งความสำเร็จ (Achievement-orient Leadership) หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของผู้นำ ที่มีการตั้งมาตรฐานการปฏิบัติงานที่สูง กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มุ่งความสำเร็จที่ผลของงานเป็นสำคัญ มีความมั่นใจในตัวผู้ใต้บังคับบัญชาว่าสามารถไปถึงเป้าหมายได้และมีผลการปฏิบัติงานที่ดี เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ คอยติดตามและประเมินผล รวมทั้งพยายามปรับปรุงผลงานของกลุ่มให้ดีขึ้นอยู่เสมอจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมแบบบงการและพฤติกรรมแบบสนับสนุนจะเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับงาน (Initiating Structure Behavior) ขณะที่พฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Consideration Behavior) การเลือกใช้ลักษณะของพฤติกรรมของผู้นำจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของงานและผู้ร่วมงาน (มัลลิกา คັນสอน. 2544 : 61)

เมื่อได้ผู้นำตามพฤติกรรมที่แสดงออกแล้ว ก็ต้องมีการศึกษาถึงลักษณะของผู้ใต้บังคับบัญชาและปัจจัยของสภาพแวดล้อม เพื่อที่จะนำมากำหนดรูปแบบของผู้นำที่เหมาะสมอันจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย (ภาวิวัฒน์ พันธุ์แพ, 2546 : 61) เพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงาน ความพอใจ การยอมรับผู้นำ และแรงจูงใจของผู้ใต้บังคับบัญชา

4. สภาพทั่วไปของบ้านโสกจาน

4.1 ประวัติของบ้านโสกจาน

หมู่บ้านโสกจานตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 7 ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2456 ผู้ก่อตั้งคนแรกคือ นายคำ ดีพลภักดิ์ มีผู้นำหมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน 12 คน ผู้นำหมู่บ้านคนปัจจุบันคือ นายมนูญ วรรณดี

บ้านโสกจานมีครัวเรือนทั้งหมด 185 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 785 คน เป็นหญิงจำนวน 408 คน เป็นชายจำนวน 377 คน โรงเรียน 1 แห่ง โรงเรียน 1 แห่ง ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ 1 แห่งตั้งอยู่ในวัดทรงศิลาบ้านโสกจาน มีขนบธรรมเนียมประเพณีตามฮีต 12 คอง 14 ประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาถิ่น(ภาษาอีสาน) ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีลำห้วยโสกจานไหลผ่าน มีคันงานตามลำห้วยมากมาย จึงได้ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้าน โสกจาน”

4.2 ภูมิประเทศพอสังเขป

ลักษณะภูมิประเทศบ้านโสกจานตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสูง อยู่ระหว่างภูเขาล้อมรอบ ทิศตะวันออกติดกับภูพาน ทิศตะวันตกติดกับภูเก้า ทิศใต้ติดเขื่อนอุบลรัตน์ ฝนไม่ค่อยตกตามฤดูกาล ไม่สามารถนำน้ำที่ได้มาทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภูมิอากาศแห้งแล้ง ฤดูร้อน อากาศร้อนจัด ทำให้พืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก

ลักษณะดินที่ใช้ในการเกษตรกรรม ดินปนทราย ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกจึงต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตร แหล่งน้ำอุปโภค บริโภคมีลำน้ำไหลผ่าน 2 สาย ได้แก่ ลำน้ำโขมและลำน้ำโสกจาน ไม่สามารถใช้ได้ตลอดปี ในฤดูน้ำหลากก็ไม่สามารถเก็บน้ำไว้ใช้ได้เนื่องจากมีฝาย (แผนพัฒนาหมู่บ้าน อพป.บ้านโสกจาน 2552-2555 : 1-7)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรุณ สงพอม (2534 : 144) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท : ศึกษาแง่มุมทางการเมืองของผู้นำหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างเขาป่าเจ้า อำเภอกวนหมื่น จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า กรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่น ในการพัฒนาชนบทเป็นผลมาจากปัจจัยด้านคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำ ได้แก่ ความเสียสละ ความรู้ ความมีชื่อเสียง ความซื่อสัตย์ พุทธิจริยธรรม ความคิดริเริ่ม เป็นผู้อุปถัมภ์ของกลุ่ม เป็นที่พึ่งของคนอื่น มีความเป็นกันเอง มีเพื่อนฝูงมาก มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารอย่างมีศิลปะ ในขณะที่ปัจจัยด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจก็มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ผู้นำท้องถิ่นแสดงบทบาทการเป็นผู้นำได้ดียิ่งขึ้น

เกรียงไกร จงเจริญ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนศึกษากรณี เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานครพบว่าผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับ โดยผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ และมอบความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนของชุมชนในการที่จะมีสิทธิมีเสียงในเรื่องต่างๆและเป็นผู้ที่จูงใจโน้มน้าวให้บุคคลในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งเป็นผู้มีส่วนในการชักจูงให้บุคคลในชุมชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับผู้รับสมัครที่ตนเห็นชอบ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการยอมรับในตัวผู้นำและการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะรวมอยู่ที่ผู้นำชุมชนเป็นสำคัญ

รัชชัย รัชชานาม (2538 : 80-81) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สถานะภาพและภาวะผู้นำของผู้นำหมู่บ้านกับการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอยอมบึง จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของผู้นำหมู่บ้านเป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงบทบาทของผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านที่มีภาวะความเป็นผู้นำมากจะมีบทบาทในการปกครองมาก ผู้นำหมู่บ้านที่มีความเป็นผู้นำน้อยจะมีบทบาทในการปกครองน้อย

จิราชาติ นาคสวัสดิ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พบว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมาก ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา พบว่า ปัจจัยเพศ โดยนักศึกษาเพศชายมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านักศึกษาเพศหญิงสำหรับปัจจัยด้านอายุ ชั้นปีการศึกษา ภูมิฐานะ

สรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ที่กล่าวไว้ข้างต้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับสูง ในส่วน

ของระดับต่ำจะเป็นการแสดงออกถึงการใช้สิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน ในระดับปานกลางจะเป็นการแสดงออกถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และในระดับสูงจะเป็นการติดตามรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ซึ่งจะเห็นว่าในงานวิจัยที่ได้ศึกษาข้างคั้นนั้นมีความสัมพันธ์กันทุกเรื่องและมีประโยชน์ในการศึกษา นอกจากนี้ผู้ที่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ผู้ที่อายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองได้เหมือนกันในบางเรื่อง เช่น การแสดงออกทางการเมืองรงค์หาเสียงเลือกตั้งในลักษณะของการคิดป้ายประชาสัมพันธ์ การแจกใบปลิว การช่วยประชาสัมพันธ์ข่าวสารทางการเมืองให้บุคคลภายในครอบครัวได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่ถูกต้องและได้ออกไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง เป็นต้น ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการที่จะศึกษาเพื่อจะได้มีประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิผลและนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนต่อไป

อสิตรรา รัตมณี (2540 : บทคัดย่อ) การศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ อายุ ประเภทของการเข้าเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล ประโยชน์ที่ได้รับนอกเหนือจากเงินเดือน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกทางการเมืองในสังคม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารด้านการเมือง ส่วนเพศ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ไม่ใช่ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อุษา โหราเรือง (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารการเมือง และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษากับตัวแปรต่าง ๆ รวมทั้งการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยกลุ่มตัวอย่าง 414 คน เป็นนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ ประเภทจำกัดรับในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาเปิดรับข่าวสารทางการเมืองระดับประเทศในภาพรวมระดับปานกลาง โดยจะเปิดรับจากสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล ระดับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนต่างกันตาม อายุ จากสื่อบุคคลแตกต่างกันตามเพศอายุ และสถานภาพการทำงาน นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองระดับประเทศในภาพรวมระดับค่อนข้างต่ำระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับประเทศแตกต่างกันตาม เพศ และกลุ่มสาขาวิชา สถานภาพการ

ทำงาน ระดับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองของศึกษา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา โดยมีค่าต่ำถึงปานกลาง

ฐิติญาธร ผ่องพันธ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในเขตบางเขน” พบว่า สตรีไทยในเขตบางเขนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง และปัจจัยด้านอายุ ระดับการศึกษาและอาชีพ และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของสตรีในเขตบางเขนที่แตกต่างกัน ไม่มีผลให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คุณฤดี เวชรักษ์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาทัศนคติของครูโรงเรียนเอกชนต่อการเลือกตั้ง ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนอัสสัมชัญอุบลราชธานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างในการศึกษามีทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกตั้งในภาพรวมอยู่ในระดับดี สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติในการเลือกตั้ง ได้แก่ ระดับความรู้ข่าวสาร ในขณะที่ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อทัศนคติในการเลือกตั้ง ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส อายุ การศึกษาสาขาวิชาที่ศึกษา รายได้ ประสบการณ์ในการทำงาน ภูมิสำเนา ความเป็นญาติกับนักการเมือง และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง

สุพล ใจคู่ข (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2544 ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั่วไป เช่น เรื่องการไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและสนทนากันทางการเมืองกับผู้อื่นอยู่ในระดับสูง ในขณะที่พฤติกรรมที่แสดงถึงความสนใจทางการเมืองในระดับเข้มข้น เช่น การร่วมรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งหรือการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอยู่ในระดับต่ำ และมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า

สินธุ์ มุ่งดี (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สตรีกับการมีส่วนร่วมกับการเมืองท้องถิ่นในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สตรีในอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอยู่ในระดับต่ำ ส่วนการศึกษา รายได้ อาชีพ ประสบการณ์การเป็นผู้นำ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การฝึกอบรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกับบทบาทสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้ รัฐบาลควรทำการปรับปรุงแก้ไขระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับทางสังคมให้มีลักษณะที่เป็นการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมในสังคมสตรีให้มากขึ้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรประสานงานกับสถาบันศึกษากับสถาบันที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นให้แก่นักเรียน ซึ่งในอนาคตเป็นผู้

ที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในการจัดการบริหารท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงบทบาทหน้าที่การบริหารจัดการและกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปกครองแบบมีส่วนร่วมตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย

รัชนี้ ศลัยนาค (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษาพบว่าระบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงได้กระตุ้นให้ประชาชนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นต่างๆ ในการสนทนากับการเมืองท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น แต่การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งขึ้นกลับพบว่ามีปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิ ขายเสียงมาก โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อยขณะที่การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้สมัครพรรคหาเสียงส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มหัวคะแนนผู้สมัคร กลุ่มเครือญาติและพี่น้องที่ใกล้ชิดของผู้สมัคร และเป็นการช่วยเหลือในลักษณะที่มีเงินเป็นสิ่งตอบแทนและยังพบอีกว่าประชาชนทุกกลุ่มให้ความสำคัญต่อการเลือกผู้สมัครจากปัจจัยด้านคุณสมบัติของผู้สมัครยังก่อให้เกิดความรู้สึกส่วนตัวที่มีต่อผู้สมัครที่แตกต่างกันและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมลงคะแนนเสียงที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มข้าราชการและประชาชนที่มีรายได้น้อย รองลงมาคือการพรรคหาเสียงด้านนโยบายนั้นสามารถกระตุ้นความสนใจในการเลือกตั้งน้อยที่สุด

เพียงกมล มานะรัตน์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเลือกตั้งเป็นการศึกษา ขบวนการพรรคหาเสียงในการเลือกตั้ง การจัดตั้งองค์กรหาเสียง วิธีการ-ยุทธวิธีและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนน และประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ โดยมีผลประโยชน์เป็นตัวเชื่อมทั้งสามฝ่ายเข้าด้วยกันแต่ในอีกส่วนหนึ่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครฯ หัวคะแนนและประชาชน โดยไม่ได้เป็นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ทั้งสามฝ่ายมิได้มีความสัมพันธ์ส่วนตัวใด ๆ ระหว่างกัน

พรปณต ปกครอง (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในเขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรามีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยส่วนบุคคลคือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และอาชีพที่ต่างกันไม่ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้ง

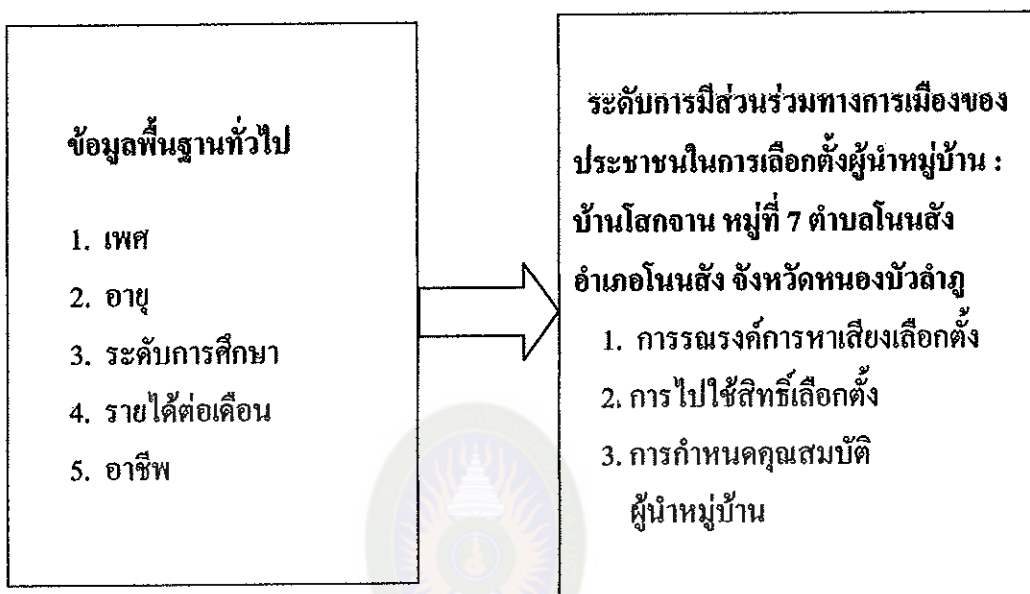
นายกเทศมนตรีแตกต่างกัน และยังพบว่าความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี

พนมชัย ลิ้มประเสริฐ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง : กรณีศึกษาความเห็นของประชาชนตำบลด่านช้าง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี จากการศึกษาพบว่าประชาชนอำเภอด่านช้างเห็นด้วยต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง โดยเห็นด้วยในระดับมาก ส่วนผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อความเห็นของประชาชนเทศบาลตำบลด่านช้าง ที่มีต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ได้แก่ ระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อความเห็นของประชาชนเทศบาลตำบลด่านช้างที่มีต่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรง ได้แก่ เพศ อายุ รายได้และอาชีพ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ทั้งการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งและศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมทางการเมืองหรือการเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน เพื่อเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยให้กับประชาชนอีกด้วย

6. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งผู้นำหมู่บ้าน กรณีศึกษา : หมู่ที่ 7 บ้าน โสกงาน ตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้ศึกษาได้แนวคิดเพื่อกำหนดกรอบในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา